

ดร.มัทนชัย สุทธิพันธุ์

อาจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ทางออกของธุรกิจไทยสู่หนทางแห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืน The Way Out of Thai Business to Sustainable Development

บทคัดย่อ

กงแม้ว่ากระแสความรับผิดชอบต่อสังคมจะเข้ามามีบทบาทอย่างมากกับธุรกิจไทยในปัจจุบัน แต่การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของกิจการในประเทศไทย ยังเป็นเพื่อการประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับธุรกิจเพื่อประโยชน์ทางการแข่งขันเท่านั้น นอกจากนี้ประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลทางการเงินเหมือนการประเมินประสิทธิภาพของธุรกิจในอดีต ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ถือหุ้นและผู้ลงทุนของกิจการได้ ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพของธุรกิจผ่านทั้งข้อมูลทางการเงินและไม่เป็นการเงินได้รับความสนใจในปัจจุบัน นั่นคือการปฏิบัติตามหลักไตรกัปปิยะ ซึ่งหลักปฏิบัติดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับ 3 ประเด็นหลัก คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของกิจการ อย่างไรก็ตามถึงแม้หลายกิจการพยายามนำหลักไตรกัปปิยะมาใช้วัดผลการดำเนินงานของกิจการ แต่ไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากธุรกิจยังคงมองการปฏิบัติตามดังกล่าวเพื่อตนเองไม่ใช่ทำเพื่อผู้มีส่วนได้เสียอย่างแท้จริง แต่ถ้าธุรกิจผนวกการปฏิบัติตามหลักไตรกัปปิยะกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ คือ กิจการต้องยึดหลักทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน ใน 2 เงื่อนไข คือความรู้และคุณธรรม จากการรวมกันของ 2 หลักนี้จะทำให้ธุรกิจไทยอยู่บนเส้นทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืน หลักไตรกัปปิยะ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

Even though the flow of social responsibility has influenced to Thai business in today's world, corporations still use social and environmental responsibility issues for public relations and reputation improvement to increase a competitive advantage. Moreover, the notion of social responsibility does not pay attention to financial information like a traditional concept. It cannot encourage shareholder and investor demands. From this point, an idea of both financial and non-financial information assessment, which is Triple Bottom Line (TBL) , has become famous. The concept of TBL will measure corporate performance onto three perspectives: economic, social, and environmental. However, although many Thai organizations try to take TBL measuring their own performance, they still do for themselves but not for their stakeholders. Therefore, TBL in Thai style still cannot lead business to sustainable development. But, on another hand, if corporations combine TBL to Sufficiency Economic Philosophy, which contains three components: moderation, reasonableness, and self-immunity on two conditions: knowledge, and integrity, by His Majesty the King Bhumipol Adulyadej, Thai business organizations will be on the way of sustainable development.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Sustainable Development, Triple Bottom Line, and Sufficiency Economy Philosophy.

บทนำ

ในอดีตธุรกิจส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นตัวเงินเท่านั้น เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวสามารถวัดผลการดำเนินงานของกิจการในรูปของยอดขาย กำไรสุทธิ รวมทั้งข้อมูลที่แสดงผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของกิจการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ถือหุ้นและผู้ลงทุน โดยเป้าหมายสูงสุดของธุรกิจในขณะนั้นคือการสร้างกำไรสูงสุด (Maximize Profit) แต่ในปัจจุบันจากกระแสของความรับผิดชอบต่อสังคมที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมของการพัฒนาทางเศรษฐกิจของกิจการ เช่น ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหายาเสพติด ปัญหามลภาวะเป็นพิษและปัญหาโลกร้อน เป็นต้น ทำให้ธุรกิจไม่สามารถให้ความสำคัญแค่ข้อมูลทางการเงินเพื่อตอบสนองเพียงผู้ถือหุ้นและผู้ลงทุนอีกต่อไป แต่หมายรวมถึงการให้ความสำคัญต่อความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ธุรกิจได้สร้างผลกระทบ นั้นหมายความว่า การตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกลุ่มที่กิจการมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ไม่ว่าจะเป็น พนักงาน/ลูกจ้าง ลูกค้า/ผู้บริโภค ผู้ขายวัตถุดิบ เจ้าหนี้ต่าง ๆ คู่แข่ง รัฐบาล/หน่วยงานกำกับดูแล ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผู้ถือหุ้นและผู้ลงทุนด้วย ดังนั้นธุรกิจในปัจจุบันจึงได้ให้ความสำคัญกับกำไรสุทธิมากเท่ากับการให้ความสำคัญเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป้าหมายหลักของธุรกิจในปัจจุบันคือการสร้างความมั่งคั่งสูงสุด (Maximize Wealth)

ถึงแม้ว่ากระแสความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) จะเข้ามามีบทบาทอย่างมากกับธุรกิจไทยในปัจจุบัน แต่การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของกิจการยังเป็นเรื่องการประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับธุรกิจเพื่อประโยชน์ทางการแข่งขันเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น กิจการในปัจจุบันจะทำการรวมความรับผิดชอบต่อสังคมที่ไม่อยู่ในกระบวนการหลักของกิจการ (CSR in Process) แต่เป็นการทำกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์ความรับผิดชอบต่อสังคมแทน (CSR after Process) นั้นหมายถึงว่า กิจการที่ออกไปปลูกป่าชายเลน บริจาคเงินเพื่อการศึกษาหรือทุนบำรุงโรงเรียน หรือสร้างศาลาวัด ก็อาจจะเป็นกิจการเดียวกับกิจการที่ยังคงปล่อยน้ำเสีย โดยที่ไม่ได้บำบัดลงสู่แม่น้ำลำคลอง หรือยังคงสร้างมลภาวะสู่ชุมชนข้างเคียง นอกจากนี้ประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลทางการเงินเหมือนการประเมินผลการดำเนินงานของธุรกิจในอดีต ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ถือหุ้นและผู้ลงทุนของกิจการได้ จากปัญหาของความรับผิดชอบต่อสังคมที่เกิดขึ้น ทำให้นักวิจัยหลายคนพยายามที่จะรวบรวมเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินทั้งข้อมูลที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินเข้าไว้ด้วยกัน โดย John Elkington (1997) ได้ให้กำเนิดแนวคิดของเครื่องมือการวัดผลการดำเนินงานของกิจการทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินที่เรียกว่า หลักไตรกัปปิยะ (Triple Bottom Line) ภายใต้แนวคิดของการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจกับกิจการโดย (Economic Perspective) ไม่เบียดเบียนแต่เป็นการฟื้นฟูสังคม (Social Perspective) และสิ่งแวดล้อม (Environmental Perspective)

แนวคิดตามหลักไตรกัปปิยะได้รับความนิยมในปัจจุบันเป็นอย่างสูงเนื่องจากกิจการสามารถวัดและประเมินผลการดำเนินงานได้ทั้งข้อมูลที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินเพื่อตอบสนองผลการดำเนินงานของตน สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกิจการยังได้ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มโดยไม่ตกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไป นอกจากนี้ The United Nations Environmental Program (UNEP) ยังได้กำหนดตัวชี้วัดของการรายงานตามหลักไตรกัปปิยะภายใต้หัวข้อของ Global Reporting Initiation (GRI 2008) แนวคิดหลักไตรกัปปิยะอยู่ภายใต้กรอบทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Theory) ซึ่งมีความหมายว่าธุรกิจจะตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มของกิจการ โดยทฤษฎีนี้สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในประเทศที่พัฒนาแล้ว (มัทนชัย สุทธิพันธุ์ 2555) เนื่องจากพลังของผู้มีส่วนได้เสียสามารถกดดันให้กิจการต้องปฏิบัติตามแรงกดดันของผู้มีส่วนได้เสีย แต่อาจจะไม่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย เนื่องจากพลังของผู้มีส่วนได้เสียอาจมีไม่มากพอที่จะกดดันให้กิจการตอบสนองความต้องการของตน และนี่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้แม้กิจการนำหลักไตรกัปปิยะมาใช้ในประเทศไทยแต่เป้าหมายของกิจการที่แท้จริงยังคงเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กรเพื่อประโยชน์ในการแข่งขันมากกว่าการทำเพื่อตอบสนองเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ดังนั้นถึงแม้ว่าหลายกิจการพยายามนำหลักไตรกัปปิยะมาใช้วัดผลการดำเนินงานของกิจการแต่ไม่สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ได้ ในปัจจุบันไม่เพียงแต่หลักไตรกัปปิยะที่สามารถเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดทั้งข้อมูลทางการเงินและไม่เป็นทางการเงิน แต่ยังมีเครื่องมืออื่น ๆ อีก เช่น การรายงานแบบบูรณาการ (Integrated Reporting) เป็นต้น

ดังนั้นทางออกของธุรกิจไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการพิจารณาแค่แนวความคิดตามหลักไตรกัปปียะอาจจะยังไม่เพียงพอ ถ้าธุรกิจยังคิดถึงแต่ตนเองโดยไม่ได้ทำเพื่อผู้มีส่วนได้เสียของตนอย่างแท้จริง ทางแก้ของการนำธุรกิจไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นการรวมกันระหว่างการประเมินผลการดำเนินงานและการรายงานผ่านหลักไตรกัปปียะกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเพื่อสร้างความสมดุล ความมั่นคงและความยั่งยืนของระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบภายใต้ 2 เงื่อนไข คือ กิจการต้องมีองค์ประกอบของหลักทางสายกลาง มีความพอประมาณ การมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้ 2 เงื่อนไข คือความรู้และคุณธรรม (มีชัยมา กุญชร ณ อยุธยา 2550) ดังนั้นการปฏิบัติร่วมกันของหลักไตรกัปปียะและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับธุรกิจไทยจะนำมาซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

กรอบแนวคิดของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักไตรกัปปียะหรือหลักบูรณาการมาใช้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนจะแสดงตามโครงสร้างกรอบแนวคิดในกรอบแนวคิดที่ 1 จะพบว่า การนำเครื่องมือการประเมินผลการดำเนินงานและการรายงานเกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินในปัจจุบันตามหลักไตรกัปปียะหรือหลักบูรณาการนั้นสามารถแก้ปัญหาจากการวัดและการรายงานแบบเดิมที่พิจารณาเพียงข้อมูลทางการเงินอย่างเดียว รวมทั้งสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าการที่กิจการจะเปิดเผยเพียงแค่ความรับผิดชอบต่อสังคมเท่านั้น อย่างไรก็ตามการนำหลักไตรกัปปียะหรือหลักบูรณาการมาใช้อาจไม่สามารถนำธุรกิจสู่การเป็นองค์กรแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ถ้ากิจการขาดคุณธรรม การพอประมาณและภูมิคุ้มกัน ดังนั้นกิจการควรนำแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับหลักไตรกัปปียะหรือหลักบูรณาการที่กิจการมีอยู่เพื่อประโยชน์ของกิจการ สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นการอธิบายวิวัฒนาการของการประเมินผลการดำเนินงานของกิจการในประเทศไทย โดยเริ่มจากแนวความคิด เหตุผลและหลักของความรับผิดชอบต่อสังคมและกระแสการเปลี่ยนแปลงการประเมินผลการดำเนินงานของธุรกิจไทย การเข้ามาของแนวคิดตามหลักไตรกัปปียะ ความสำคัญและประโยชน์ของการใช้แนวคิดนี้ ความหมายและแนวคิดของการรายงานแบบบูรณาการจะถูกอธิบายถัดไป การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับหลักไตรกัปปียะเพื่อการเข้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและการพัฒนาที่ยั่งยืนของธุรกิจไทยในอนาคตจะถูกอธิบายในหัวข้อสรุปสุดท้าย

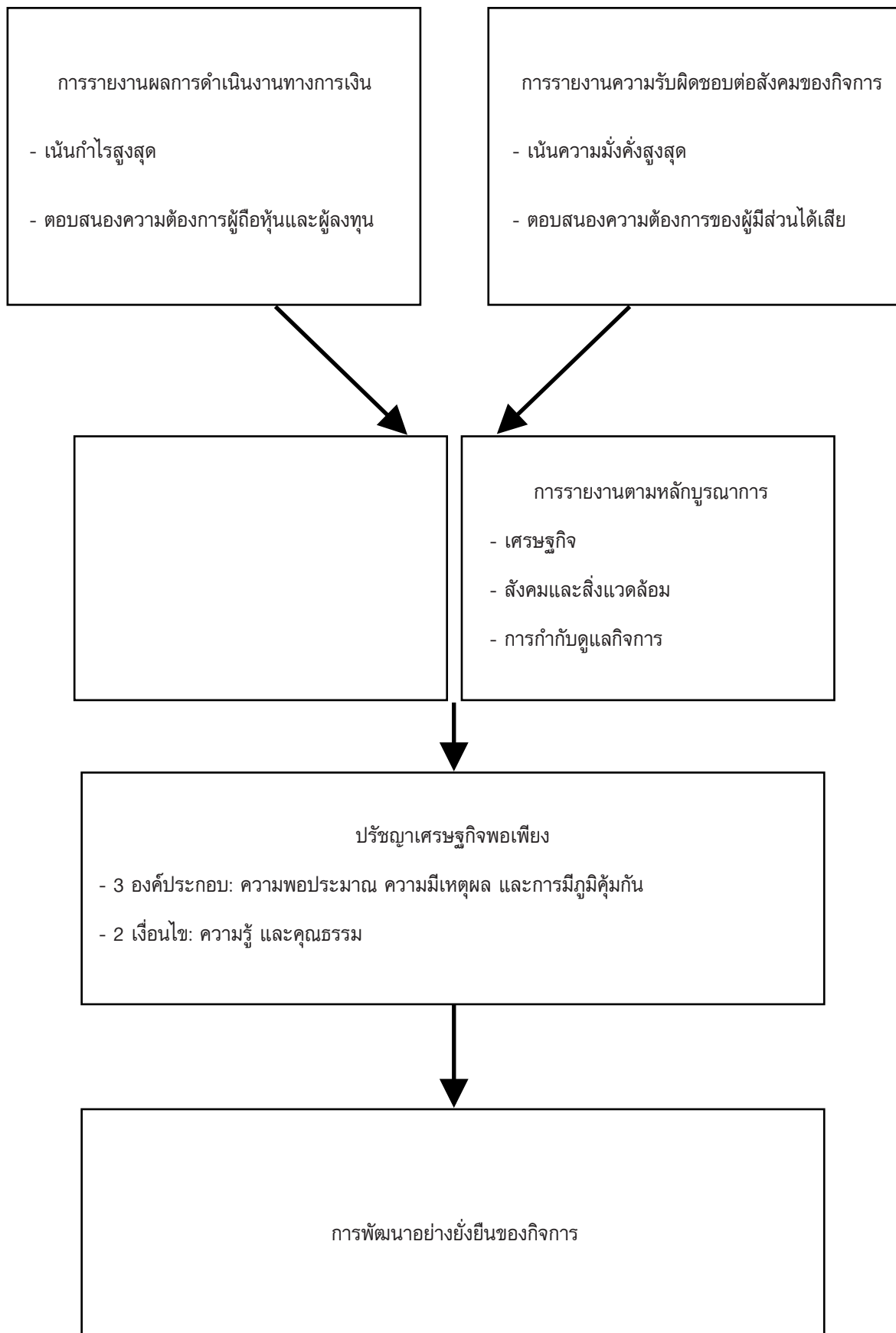
ความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการ (CSR)

ความรับผิดชอบต่อสังคมเกิดขึ้นจากการพัฒนาของเศรษฐกิจของโลกที่มีผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมตัวอย่างเช่น การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรงาน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด ปัญหามลพิษและอื่น ๆ นอกจากนี้การเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมก็ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ปัญหาโลกร้อน เป็นต้น ความรับผิดชอบต่อสังคมได้ถูกให้ความหมายและนิยามจากนักวิจัยจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างหลากหลาย ตัวอย่างเช่น เพื่อประโยชน์จากการแข่งขันและกำไรของกิจการ (Friedman 1970) เพื่อตอบสนองตามการแข่งขันและกฎหมายที่กำหนดไว้ (McGuire 1963) เพื่อตอบสนองกิจกรรมตามความสมัครใจ (Manne and Wallich 1973) เพื่อตอบสนองทั้งการแข่งขัน กฎหมายที่กำหนดและกิจกรรมตามความสมัครใจ (Steiner 1975) หรือเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมขนาดใหญ่ (Hay et al. 1976, Sethi 1975)

แต่ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคมในปัจจุบันตามทฤษฎีของ Social Contract Theory หมายถึงการที่กิจการจะพยายามตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของสังคม (Social Expectation) ซึ่งมองว่าธุรกิจเป็นหน่วยย่อยหน่วยหนึ่งในระบบสังคมขนาดใหญ่ โดยวัตถุประสงค์หลักของความรับผิดชอบต่อสังคม คือการมีมาตรฐานที่สูงขึ้นจากการใช้ชีวิตของผู้มีส่วนได้เสียทั้งภายนอกและภายในกิจการและสร้างดุลยภาพระหว่างการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของกิจการควบคู่กับการดูแลและ

ทางออกของธุรกิจไทยสู่หนทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

กรอบแนวคิดที่ 1: แนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การดูแลชุมชนและสังคมในเวลาเดียวกัน ส่วนเหตุผลของการเปิดเผยความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจมาใช้เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ (Deegan 2002) เช่น การปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อประโยชน์ในการแข่งขันกับคู่แข่งทางการค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อตอบสนองความคาดหวังของสังคม การปฏิบัติตามข้อบังคับของอุตสาหกรรมเพื่อรางวัลเกี่ยวกับการรายงานความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการและการปฏิบัติตามกฎการกักเงินจากสถาบันการเงิน

ในประเทศไทยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้นำร่องการเปิดเผยความรับผิดชอบต่อสังคมภายใต้หัวข้อการกำกับดูแลที่ดีของกิจการในประเทศไทย โดยมีการประชาสัมพันธ์ให้บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ควรเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการกำกับดูแลที่ดีของกิจการในรายงานประจำปีของตนเอง ในปี พ.ศ.2542 ซึ่งในการรายงานการกำกับดูแลกิจการนั้นได้รวมเอาการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามการรายงานในครั้งนั้นเป็นเพียงการรายงานตามความสมัครใจซึ่งบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเองจะเปิดเผยข้อมูลหรือไม่ก็ได้ (Ratanajongkol et al., 2006) แต่แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการกำกับดูแลที่ดีของกิจการได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในปี พ.ศ.2549 เนื่องจากตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนหลักการในการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการกำกับดูแลใหม่ โดยในครั้งนี้อยู่บริหารของแต่ละกิจการควรจะมีนโยบายเกี่ยวกับหัวข้อสังคมและสิ่งแวดล้อมภายใต้หัวข้อความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย และเปลี่ยนจากการรายงานตามความสมัครใจเป็นถ้ากิจการไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้ในรายงานประจำปีแล้ว กิจการต้องทำรายงานเพื่ออธิบายกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการกำกับดูแลฉบับใหม่นี้มีผลทำให้บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ควรจะต้องเปิดเผยข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในรายงานประจำปีของตนเอง โดยเริ่มในปี พ.ศ.2550 (Lint, 2009)

อย่างไรก็ตามการเปิดเผยความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการในประเทศไทยยังคงเป็นเพียงการสร้างรายได้เปรียบจากการแข่งขันโดยการเพิ่มภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจการในรูปแบบการสื่อสารทางการตลาด รวมถึงการเยียวยาสังคมเมื่อเกิดปัญหาเท่านั้น ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมในลักษณะนี้ขาดความต่อเนื่องและไม่ยั่งยืน การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อกิจการในประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับหัวข้อการบริจาคและกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมแบบหลังกระบวนการ (CSR after Process) ตัวอย่างเช่น กิจการที่ออกไปปลูกป่าชายเลน บริจาคเงินเพื่อการศึกษาหรือทุนบำรุงโรงเรียน หรือสร้างศาลาในวัดแต่ไม่ใช้ความรับผิดชอบต่อสังคมในกระบวนการ (CSR in Process) จากผลการศึกษาวิจัยพบว่ากิจการในประเทศไทยมีการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคมแบบหลังกระบวนการมากกว่าการรายงานความรับผิดชอบต่อสังคมในกระบวนการ (Eua-anant et al. 2011) นอกจากนี้การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคมของกิจการนั้นไม่ได้รวมข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการทางการเงินซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของกิจการในอดีต ทำให้การเปิดเผยความรับผิดชอบต่อสังคมสามารถวัดได้เพียงด้านเดียวเท่านั้น คือ ข้อมูลที่ไม่เป็นตัวเงิน ดังนั้นการหาเครื่องมือที่สามารถวัดข้อมูลทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงินมีความสำคัญอย่างมากสำหรับการประเมินผลการดำเนินงานของกิจการในปัจจุบัน โดยในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงแนวคิดตามหลักไตรกัปปิยะ (Triple Bottom Line)

แนวคิดตามหลักไตรกัปปิยะ (Triple Bottom Line)

แนวคิดตามหลักไตรกัปปิยะ (Triple Bottom line) ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการดำเนินงานของธุรกิจผ่าน 3 หัวข้อที่สำคัญ คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยแนวคิดนี้มีถูกจัดทำขึ้นเพื่อรายงานข้อมูลทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เนื่องจากกำไรของกิจการอาจไม่เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดในการแสดงมูลค่าความมั่นคงของกิจการ แต่นโยบายการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์และขีดความสามารถของกิจการในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียจะสร้างผลกำไรควบคู่กับการเจริญเติบโตในลักษณะของได้ประโยชน์ทุกด้านโดยทั้งชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อมก็ได้รับการสนับสนุนและฟื้นฟูให้เติบโตแข็งแรงไปพร้อมกับกิจการ ซึ่งกิจการเองก็จะได้รับการสนับสนุนที่ตักกลับมาเช่นกัน

ทางออกของธุรกิจไทยสู่หนทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดหลักที่ตรงกับปัญหานี้ได้ถูกพัฒนาจาก John Elkington (1997) ผู้คิดหาเครื่องมือวัดผลการดำเนินงานของกิจการที่สร้างผลตอบแทนให้แก่สังคม มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและการบริหารจัดการธุรกิจเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรอย่างเป็นธรรมชาติ ประสิทธิภาพของการวัดผลการดำเนินงานตามแนวคิดหลักที่ตรงกับปัญหานี้ ทำให้หลาย ๆ กิจการไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่แสวงหากำไร องค์กรไม่แสวงหากำไร หรือแม้กระทั่งหน่วยงานภาครัฐเองได้นำการรายงานแบบหลักที่ตรงกับปัญหามาใช้ในองค์กรตนเองเพื่อวัดและประเมินผลการดำเนินงานซึ่งการรายงานตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้ในปัจจุบันทาง The United Nations Environmental Program (UNEP) ได้กำหนดตัวชี้วัดของการรายงานตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้ภายใต้หัวข้อ Global Reporting Initiation (GRI 2008) ทำให้เกิดมาตรฐานเดียวกันเมื่อมีการรายงานตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้ โดยตัวอย่างตัวชี้วัดของการประเมินผลการดำเนินงานแต่ละด้านของหลักที่ตรงกับปัญหานี้ถูกแสดงไว้ในตารางที่ 1 เกี่ยวกับการกำหนดตัวชี้วัดโดย Global Reporting Initiation

จากตารางที่ 1 Global Reporting Initiation ได้กำหนดตัวชี้วัดของการรายงานตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้ โดยจำแนกการรายงานไว้ใน 3 หัวข้อ คือ มุมมองด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการชี้วัดนี้ทำให้กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ ตัวอย่างของตัวชี้วัดด้านสังคมกำหนดให้กิจการต้องเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนพนักงานหญิงและเยาวชนในกิจการ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่พนักงานจะได้รับในรูปสวัสดิการด้านสุขภาพ ความพิการที่เกิดจากการทำงานและการเกษียณอายุ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ ในทางกลับกันกิจการเองก็ต้องเปิดเผยข้อมูลเชิงคุณภาพในรายงานที่ตรงกับปัญหานี้ด้วย เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของพนักงาน ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ เกี่ยวกับด้านสังคม เป็นต้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าการรายงานตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้จะมีการรายงานด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่ากิจการที่รายงานความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility Reporting) เนื่องจากการศึกษาพบว่ากิจการในประเทศไทยที่มีการเปิดเผยข้อมูลตามความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น ส่วนใหญ่จะเปิดเผยข้อมูลในเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณเพราะยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมออกมาควบคุมคุณภาพของการรายงาน (Kuasirikun and Sherer 2004)

แนวคิดและการรายงานตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้ในประเทศไทยนั้นมีหลายองค์กรนำมาใช้ อาทิ บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) (ปตท.สผ.) ได้นำหลักที่ตรงกับปัญหานี้มาใช้ในองค์กรเพื่อสร้างผลประโยชน์ระยะยาวสู่องค์กรและสังคม รวมถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ โดยบริษัทมีนโยบายเกี่ยวกับด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ ปตท.สผ.มีนโยบายการบริหารความเสี่ยงและภาวะวิกฤติ การรายงานความโปร่งใส การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน มีการกำกับดูแลที่ดีรวมทั้งจรรยาบรรณทางธุรกิจ ในด้านสังคม บริษัทได้มีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้เสีย การอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างยั่งยืน การป้องกันผลกระทบด้านสุขภาพอนามัย สิทธิมนุษยชนและการปฏิบัติต่อแรงงาน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษา ด้านสิ่งแวดล้อม บริษัทมีการจัดการผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างเชื้อเพลิงสะอาดและพลังงานทางเลือก และการจัดทำรายงานการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ ปตท.สผ.มีโครงการมากมายเพื่อสนับสนุนแนวคิดตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้ เช่น โครงการก๊าซธรรมชาติเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการนำก๊าซธรรมชาติส่วนเกินที่เหลือจากการส่งออกไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนแทนที่การเผาทิ้ง เพื่อสร้างองค์ความรู้และการพึ่งพาตนเองของชุมชนหนองตูม จังหวัดสุโขทัย โดยทำให้ชุมชนมีรายได้ก่อนหักภาษีมากกว่า 40 ล้านบาทต่อเดือน นอกจากนี้ตัวโครงการยังลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกระบวนการผลิตลงในกรณีถ้าบริษัททำการเผาทิ้งก๊าซทิ้งไป ดังนั้นโครงการนี้จึงเป็นกิจกรรมที่สามารถตอบสนองการดำเนินการตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม 2555)

บริษัท ปูนซีเมนต์นครหลวง จำกัด (มหาชน) เป็นอีกหนึ่งองค์กรที่นำแนวคิดตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้มาใช้ในองค์กรผ่านโครงการต่าง ๆ มากมาย ซึ่งโครงการหนึ่งที่ประสบความสำเร็จ คือ โครงการธนาคารสีเขียว โดยกิจการจะทำการกำจัดขยะรีไซเคิลเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและประหยัดพลังงาน โครงการนี้ให้ประโยชน์ตามหลักที่ตรงกับปัญหานี้หลายด้าน เช่น ช่วยกำจัดขยะซึ่งเมื่อนำไปเผาทำลายก็จะให้พลังงานความร้อนที่สามารถนำไปเผาปูนซีเมนต์ทำให้เกิดการประหยัดพลังงาน รวมทั้งซีเมนต์ที่ได้จากการเผาขยะก็สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปูนซีเมนต์ได้อีก (เอ็มบีเอ แมกกาซีน 2555) นอกจากนี้ 2 บริษัทที่กล่าวไปข้างต้น ยังมีกิจการอีกหลายแห่งที่นำหลักที่ตรงกับปัญหานี้ไปใช้ในการดำเนินกิจการของตน เช่น บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด(มหาชน) บริษัท บางจาก จำกัด (มหาชน) บริษัท เจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) และบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) เป็นต้น

ตารางที่ 1: ตัวชี้วัดผลการดำเนินงานจากการรายงานตามหลักไตรกัปปิยะ

ลำดับ	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1	ขนาดและกำไรของกิจการ	ข้อมูลความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นและสังคมโดยรวม	ข้อมูลความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
2	หน่วยงานรับผิดชอบการให้ข้อมูลด้านการเงิน	หน่วยงานรับผิดชอบการให้ข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม	ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมของกิจการ
3	รายละเอียดสินค้า/บริการ	รางวัลด้านสังคมของกิจการ	ข้อมูลกฎหมายสิ่งแวดล้อม
4	ส่วนแบ่งตลาดของกิจการ	จำนวนพนักงานของกิจการ	การตรวจสอบสิ่งแวดล้อม
5	จำนวนสินค้าคงค้างจากการสั่งซื้อ	การลาออกของพนักงาน	รางวัลด้านสิ่งแวดล้อมของกิจการ
6	รายละเอียดผู้ส่งวัตถุดิบหลัก	ระดับของการศึกษาของพนักงาน	การใช้พลังงานของกิจการ
7	ข้อมูลการจ่ายเงินเดือนพนักงาน	ความพึงพอใจงานของพนักงาน	การสนับสนุนใช้พลังงานทางเลือก
8	ผลประโยชน์และสวัสดิการในรูปตัวเงินอื่น ๆ ที่ลูกจ้างได้รับ	ผลประโยชน์และสวัสดิการด้านสุขภาพ ความพิการจากการทำงานและการเกษียณอายุ	การตัดสินใจของธุรกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
9	โบนัสหรือหุ้นปันผลที่ลูกจ้างได้รับ	การให้การศึกษาและอบรมพนักงาน	ข้อมูลการจัดการน้ำของกิจการ
10	รายละเอียดเจ้าหน้าที่หลัก	ข้อมูลด้านสุขภาพและความปลอดภัยของพนักงาน	หน่วยงานรับผิดชอบการให้ข้อมูลความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
11	การกระจายเงินปันผลให้ผู้ลงทุน	การเลือกปฏิบัติและการละเมิดสิทธิ	ข้อมูลการ Recycle และ Reuse
12	ข้อมูลด้านภาษีอากร	จำนวนพนักงานหญิงและเยาวชน	กลยุทธ์การใช้สินค้า Recycle
13	การพัฒนาสังคมที่เป็นตัวเงิน	นโยบายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน	ผลกระทบด้านมลภาวะการขนส่ง
14	ขนาดและลักษณะการลงทุนหลักของกิจการ	นโยบายความปลอดภัยและสุขภาพของชุมชนที่กิจการตั้งอยู่	ชนิดและขั้นตอนการจัดการมลภาวะทางอากาศ
15	ผลประกอบการด้านการเงินของการลงทุนหลักในกิจการ	นโยบายการป้องกันการทุจริตและการติดสินบนของกิจการ	ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของสินค้าและบริการของกิจการ
16	การลงทุนด้านวิจัยและพัฒนา	กิจกรรมเพื่อสังคมของกิจการ	การจัดการของเสียของกิจการ
17	การลงทุนในข้อมูลด้านเทคโนโลยี	นโยบายการจ้างแรงงานท้องถิ่น	นโยบายบัญชีด้านสิ่งแวดล้อม
18	การลงทุนในสินทรัพย์ไม่มีตัวตน	นโยบายการกีดกันทางการค้า	ค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อม
19	การพยากรณ์รายได้หรือยอดขาย	นโยบายการรักษาความลับลูกค้า	หนี้สินที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเกี่ยวกับด้านสิ่งแวดล้อม
20	การพยากรณ์เศรษฐกิจด้านอื่น ๆ ที่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้	การเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงกฎหมายด้านสังคม ชุมชนและแรงงานของกิจการ	การฟ้องร้อง การโดนลงโทษและค่าปรับด้านสิ่งแวดล้อมของกิจการ

ที่มา: GRI (2008) , Suttipun (2012)

ทางออกของธุรกิจไทยสู่หนทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่ากิจการที่นำหลักไตรภพไปใช้นั้นมักกระจุกตัวในบริษัทขนาดใหญ่ของประเทศมากกว่าบริษัทขนาดเล็กหรือในกิจการรูปแบบอื่น นี่อาจเป็นเพราะการรายงานตามหลักไตรภพอาจจะไม่ประสบความสำเร็จและไม่ได้รับความนิยมเนื่องจากความยุ่งยากในการวัดและประเมินผล รวมทั้งทัศนคติของผู้บริหารเองที่ยังคงให้ความสำคัญกับข้อมูลด้านเศรษฐกิจของกิจการมากกว่าข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม (Hubband 2009) นอกจากนี้แม้ว่าการเปิดเผยข้อมูลด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยได้ถูกกำหนดแนวทางปฏิบัติตามหลักการกำกับดูแลกิจการ ปี พ.ศ.2549 ว่ากิจการควรเปิดเผยข้อมูลต่อผู้มีส่วนได้เสียของกิจการในหัวข้อ “บทบาทต่อผู้มีส่วนได้เสีย” แต่การเปิดเผยดังกล่าวยังเป็นการบรรยาย ซึ่งเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าข้อมูลเชิงปริมาณ (Ratanajongkol et al. 2006) อย่างไรก็ตามหลังจากแนวคิดหลักไตรภพได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายก็ได้มีแนวคิดใหม่ ๆ ที่ปรับปรุงมาจากแนวคิดของหลักไตรภพ อาทิเช่น การรายงานแบบบูรณาการ เป็นต้น ซึ่งนำแนวคิดการรายงานตามหลักไตรภพมาประยุกต์ใช้โดยเป็นรายงานที่รวบรวมข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการกำกับดูแลที่ดีกิจการเข้าไว้ด้วยกัน ถือเป็นรายงานในรูปแบบที่กระชับ ชัดเจน สม่่าเสมอและเปรียบเทียบกันได้

การรายงานแบบบูรณาการ (Integrated Reporting)

การรายงานแบบบูรณาการ (Integrated Reporting) เป็นการรวบรวมเครื่องมือทุกชนิดของกิจการที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการกำกับดูแลกิจการไม่ว่าจะเป็น การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนกลยุทธ์ของกิจการ นโยบายการดำเนินธุรกิจ รวมไปถึงผลการดำเนินงาน (Integrated Reporting 2011) ซึ่งเหตุผลของการพัฒนาการรายงานแบบบูรณาการนี้เกิดขึ้นเนื่องจากหลายสาเหตุ อาทิการรายงานผลการดำเนินงานของธุรกิจมักจะอยู่ในลักษณะแยกกันอยู่ เช่น ผลการดำเนินงานที่เป็นข้อมูลทางการเงินจะแสดงในรายงานประจำปี ส่วนข้อมูลผลการดำเนินงานของกิจการที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมจะแสดงในรายงานด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของกิจการ ดังนั้นจึงไม่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างข้อมูลในรายงานแต่ละชุด รวมทั้งความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในการวัดและประเมินผลในกรณีที่กิจการนำการรายงานแบบไตรภพมาใช้ อย่างไรก็ตามการรายงานแบบบูรณาการนี้ยังคงเป็นแค่กรอบแนวคิดที่ยังไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดอย่าง Global Reporting Initiation กำหนดตัวชี้วัดให้กับการรายงานตามหลักไตรภพ อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์หลักของการรายงานแบบบูรณาการคือการสร้างมาตรฐานสากลของการรายงานเพื่อความยั่งยืน (Sustainable Reports) การเพิ่มและพัฒนาการรายงานการกำกับดูแลที่ดีของกิจการ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ในระยะยาวทั้งด้านเศรษฐกิจของกิจการและการอยู่ร่วมกันระหว่างธุรกิจกับชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าการรายงานแบบบูรณาการยังไม่ได้กำหนดตัวชี้วัด แต่ก็ได้กำหนดหลักการของการรายงาน 5 หัวข้อคือการวางแผนกลยุทธ์ของกิจการเพื่อตอบสนองเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการกำกับดูแลการเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นข้อมูลทางการเงินและที่ไม่เป็นการเงินการกำหนดเป้าหมายในอนาคตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสียของกิจการและความน่าเชื่อถือ ความมีคุณธรรมของกิจการ

อย่างไรก็ตามการรายงานแบบบูรณาการเองยังไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดและยังไม่ได้ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเหมือนการรายงานแบบไตรภพ เนื่องจากเป็นแนวคิดการรายงานที่ยังใหม่อยู่มาก ดังนั้นถึงแม้ว่าแนวคิดของการรายงานแบบบูรณาการจะทำให้กิจการไปถึงเป้าหมายของการเป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ก็ยังไม่ได้ได้รับความนิยม หัวข้อถัดไปจะเป็นการอธิบายหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) และการประยุกต์แนวคิดปรัชญานี้กับหลักไตรภพเพื่อการพัฒนาการไปสู่องค์กรที่ยั่งยืนต่อไป

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ไม่ว่าจะอยู่ในระดับครัวเรือน ชุมชนและสังคม ภาคเอกชนหรือภาครัฐให้ดำเนินกิจกรรมการผลิต การบริการ รวมทั้งการดำรงชีวิตที่จะนำไปสู่ความสมดุล ความมั่นคงและความสุขที่เกิดขึ้น

อย่างยั่งยืนในเศรษฐกิจ สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับทางสายกลางที่ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ คือ กิจการต้องมีการพอประมาณ การมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้ 2 เงื่อนไข คือความรู้และคุณธรรม (มัชฌิมา กุฎฐร ญ อยุธยา 2550) แนวความคิดและปรัชญานี้ถือเป็นกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งประธานรับสั่งตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 และได้รับความนิยมนำอย่างสูงหลังจากประเทศไทยประสบปัญหา “วิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง” ในปี พ.ศ.2540 โดยมีหลายกิจการได้เริ่มนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงานธุรกิจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ถือเป็นการสร้างดุลยภาพตามหลักของการก้าวที่ละก้าวให้กับกิจการอยู่ร่วมกันกับชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุขไม่จำเป็นตัวกิจการเองและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งสมดุลที่เกิดขึ้นจะนำกิจการไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน นักวิจัยหลายท่านพยายามสรุปแนวคิดและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำไปใช้กับธุรกิจ เช่น Panthasen (1999) จำกัดความปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบพุทธศาสนา นอกจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถอ้างอิงในการชี้วัดกิจการได้ถึง 5 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และจิตใจ (Senanarong 1999) ทั้งนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกเปรียบเทียบกับแนวคิดและหลักปฏิบัติของประเทศตะวันตกมากมาย เช่น แนวคิด Neo-Classical Economic Concept และพบว่า 2 แนวความคิดนี้มีความสัมพันธ์กัน (Susankarn 1999) ในทางกลับกัน Chaithanakij (2006) พบว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างดีกับทฤษฎี Trimiti Governance Theory เนื่องจากตามทฤษฎีดังกล่าวกิจการจะดำเนินธุรกิจโดยยึดหลัก 3 องค์ประกอบคือ แนวคิดทางวัฒนธรรม ชีตความสามารถเชิงอำนาจและอิทธิพลในการควบคุมตามเงื่อนไขของความสมดุลของโครงสร้าง (Constructive Balance) ในประเทศไทย Isarangkun and Pootrakool (2007) พบว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถช่วยแก้ปัญหาในการพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในประเทศไทยได้อย่างยั่งยืนเนื่องจากปรัชญาดังกล่าวไม่ได้ต้องการธุรกิจประสบความสำเร็จอย่างก้าวกระโดดโดยไม่สนใจสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมและผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ อย่างไรก็ตามแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอาจจะค้านกับความเชื่อของผู้บริหารสมัยเก่าที่มีความคิดการดำเนินธุรกิจตามปรัชญาเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Economics)

การพัฒนาที่ยั่งยืนของกิจการ (Corporate Sustainable Development)

การพัฒนาที่ยั่งยืนของกิจการ หมายถึง การดำเนินธุรกิจที่สร้างความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของกิจการที่มีบรรษัทภิบาลเพื่อตอบสนองความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสีย โดยไม่จำกัดขอบเขตเฉพาะส่วนที่เป็นผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินงานของกิจการ แต่จะขยายบทบาทในการสนับสนุนเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและรายงานตามหลักไตรภพที่กล่าวมาข้างต้นพบว่าทั้ง 2 แนวคิดนั้นมีเป้าหมายเดียวกัน คือการนำกิจการไปสู่ความสำเร็จที่มั่นคงและเป็นสุขอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม ซึ่งกิจการจำเป็นต้องเปลี่ยนความคิดจากการตอบสนองความต้องการเฉพาะแค่ผู้ถือหุ้นและนักลงทุนให้ครอบคลุมถึง ชุมชนและสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งประชาชนอื่น ๆ เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เป็นหนึ่งกิจการในประเทศไทยที่มีแนวทางในการดำเนินธุรกิจตามเป้าหมายของการเป็นองค์กรเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการสร้างสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักไตรภพที่รวมทั้งการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ความรู้และคุณธรรม (ปูนซีเมนต์ไทย 2552) โดยบริษัทได้มีการกำหนดโครงสร้างที่นำมาใช้เป็นกรอบการพัฒนาสู่ความยั่งยืนภายใต้ “แนวทางปฏิบัติการพัฒนาสู่ความยั่งยืน SCG” ซึ่งครอบคลุมอุดมการณ์ของกิจการในหัวข้อ “การตั้งมั่นในธรรม ความมุ่งมั่นความเป็นเลิศ ความเชื่อมั่นในคุณค่าของคนและการถือมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม” ตัวอย่างของการนำหลักไตรภพและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในบริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) มีดังนี้

- ความพอประมาณ กิจการมีการปรับโครงสร้างธุรกิจให้สอดคล้องกับศักยภาพที่มีอยู่จริง และมุ่งรักษาระดับอัตราส่วนระหว่างหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้นให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม
- การมีเหตุผล กิจการเร่งส่งออกเพื่อการชดเชยการหดตัวของตลาดภายในประเทศ การบริหารลูกหนี้การค้าและเจ้าหนี้

ทางออกของธุรกิจไทยสู่หนทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

การค้าเพื่อให้ได้เงินสดเร็วที่สุด เน้นประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตเพื่อควบคุมต้นทุน การติดตามและตรวจสอบสถานะสินทรัพย์อย่างใกล้ชิด รวมทั้งการใช้นโยบายไม่ปลดพนักงานแต่มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

- การมีภูมิคุ้มกัน กิจกรรมมีการเพิ่มสัดส่วนการส่งออก มีระบบบริหารความเสี่ยงไว้ในแผนกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจ และการออกหุ้นกู้ในประเทศเพื่อทดแทนเงินกู้จากสถาบันการเงินต่างประเทศ
- เศรษฐกิจ กิจกรรมมีการขยายธุรกิจสู่ภูมิภาคอาเซียนและการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าและบริการด้วยนวัตกรรม
- สังคม กิจกรรมมีการส่งเสริมการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาวิชาชีพ การแบ่งปันความรู้สู่ชุมชนและสังคม การสร้างคุณสมบัติพื้นฐานของพนักงานที่ “ดีและเก่ง”
- สิ่งแวดล้อม กิจกรรมมีการส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า และโครงการประหยัดพลังงาน

จากกิจการที่เคยยึดหลักการบริหารจัดการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ทำให้บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) เคยประสบปัญหาหนี้สินมหาศาล (กว่า 2 แสนล้านบาท) และความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นในอดีต แต่จากการบริหารจัดการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักไตรภพทำให้บริษัทสามารถทำกำไรได้สูงกว่าในขณะที่มีขนาดใหญ่แต่ไม่สามารถควบคุมกิจการได้อย่างเต็มศักยภาพ

สรุป

จากแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจกระแสหลักจะเห็นได้ว่า แนวคิดดังกล่าวอาจไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการบริหาร ที่ถูกต้องเสมอไปแก่ธุรกิจไทยในปัจจุบัน เพราะถ้ากิจการไม่คำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่รู้จักประมาณตนเอง ไม่มีการประเมิน และบริหารความเสี่ยง รวมทั้งยังดำเนินธุรกิจโดยปราศจากความรู้คุณธรรมแล้วนั้น โอกาสของการประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ย่อมไม่เกิดขึ้นแน่นอน บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ถือเป็นตัวอย่างของการเป็นองค์กรที่นำหลักไตรภพและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงานธุรกิจแทนหลักเศรษฐกิจแบบเก่า แล้วส่งผลให้กิจการที่เคยขาดทุนมหาศาลในอดีตกลับมาเป็นบริษัทชั้นนำแห่งหนึ่งในประเทศไทยและเอเชีย (ปูนซีเมนต์ไทย 2552)

บทความฉบับนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อกิจการที่กำลังตัดสินใจที่จะนำหลักการบริหารแนวใหม่ ซึ่งได้แก่ หลักไตรภพ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ ถึงแม้ว่าบางกิจการอาจจะยังคิดว่าการทำตามหลักการบริหารแนวใหม่ จะส่งผลให้กิจการต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นจากการที่กิจการต้องตอบสนองความต้องการของสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ธุรกิจเองมีกำไรลดลง จากกรณีศึกษาในบทความนี้พบว่ากำไรของกิจการที่ลดลงจะเกิดขึ้นในระยะสั้นเท่านั้น แต่กิจการจะมีกำไรในระยะยาวเพิ่มขึ้น นักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัยจะเป็นอีกกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่จะได้รับประโยชน์จากบทความนี้ เนื่องจากสามารถนำเนื้อหาที่ได้ไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต สังคมและสิ่งแวดล้อมจะได้รับประโยชน์อย่างมากจากการที่ธุรกิจนำการบริหารจัดการแนวใหม่นี้มาใช้ เนื่องจากกิจการจะไม่มองเพียงตนเองเป็นที่ตั้ง แต่เป็นการสนับสนุนเกื้อกูลกันระหว่างธุรกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เช่น ปัญหาแรงงาน ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหามลภาวะและสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ จะหมดไปถ้ากิจการสามารถรักษาสอดคล้องของ 3 องค์ประกอบหลักไว้ได้ นอกจากนี้ผู้เขียนหวังว่าบทความนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานกำกับดูแลและสถาบันการศึกษาเพื่อนำไปใช้ในการประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการบริหารแนวใหม่แก่ธุรกิจในประเทศไทยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นในธุรกิจไทยได้ก็ต่อเมื่อกิจการมีเป้าหมายอย่างแน่วแน่ที่จะสร้างจุดดุลยภาพของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่กิจการเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้บริหารเองต้องนำแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสร้างองค์กร สีขาวเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อขีดความสามารถในการตอบสนองความต้องการ ที่จำเป็นของคนในรุ่นต่อไปและไม่ใช้ทำเพื่อประชาสัมพันธ์หรือเพื่อประโยชน์ในการแข่งขันเท่านั้น แต่เพราะธุรกิจคือส่วน หนึ่งของสังคมขนาดใหญ่ที่กำลังหมุนกลไกแห่งความสำเร็จที่ยั่งยืนให้แก่คน ชุมชนและประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- ปูนซิเมนต์ไทย (2552) . “เครือข่ายซิเมนต์ไทยกับการดำเนินธุรกิจตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) , กรุงเทพฯ.
- มัชฌิมา กุญชร ณ อยุธยา (2550) . “กระบวนการปฏิรูปกิจการให้เพิ่มมูลค่าอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนโดยการปฏิบัติตามหลักไตรภาคีหรือTriple bottom lineและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. วารสารบริหารธุรกิจนิสิต, เล่มที่ 2, หน้าที่ 29-45.
- มัทนชัย สุทธิพันธุ์ (2555) . “การเปิดเผยข้อมูลสิ่งแวดล้อมในรายงานประจำปีของบริษัท: กรณีศึกษาบริษัทขนาดใหญ่ 50 บริษัท ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย”. จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทัศน์, ปีที่ 34, เล่มที่ 132, หน้าที่ 47-67.
- สถาบันธุรกิจเพื่อสังคม (2555) . “CSR award 2011 showcase:บริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน)”. ค้นเมื่อ 11 กันยายน 2555 , จาก <http://www.csri.or.th/directory/csr-showcase/1894>.
- เอ็มบีเอ แมกกาซีน (2555) . “Green projectจากปูนซิเมนต์นครหลวง”. ค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2555, จาก <http://mbamagazine.net/index.php/csrmenu/482-green-project>.
- Chaithanakij, S. (2006). “The study of corporate governance in Thailand through the lens of three-pillared model”. Corporate Ownership and Control, Vol. 4, pp. 49-64.
- Deegan, C. (2002) . “Introduction: the legitimizing effect of social and environmental disclosures- a theoretical foundation”. Accounting, Auditing & Accountability Journal, Vol. 15, No. 3, pp. 282-311.
- Elkington, J. (1997) . “Cannibals with forks - the triple bottom line of twenty-first century Business”. Mankato, MN: Capstone.
- Eua-anant, P., Ayuwat, D., & Promphakping, B. (2011) . “Corporate social responsibility in small and medium enterprises in Thailand”. Thesis paper from Faculty of Humanities and Sciences, KhonKaen University.
- Friedman, M. (1970). “The social responsibility of business is to increase its profits”. New York Times Magazine, September 13, no. 30.
- GRI. (2008). “Sustainable reporting guidelines”. Burchell J (ed). Routledge: London.
- Hay, R. D., Gray, E. R., & Gates, J. E. (1976). “Business and society”. Cincinnati: South Western Publishing.
- Hubband, G. (2009). “Measuring organizational performance: beyond the triple bottom line”. Business strategy and the Environment, Vol. 18, No. 3, pp. 177-191.

ทางออกของธุรกิจไทยสู่หนทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

- IR. (2011) . *"Integrated reporting. The International Integrated Reporting Committee"*, Viewed on 2rd August 2012, www.theiirc.org.
- Isarangkun, C. & Pootrakool, K. (2007). *"Sustainable economic development through the sufficiency economy philosophy"*. Viewed at 2re August 2012, www.sufficiencyeconomy.org/en/files/3.pdf.
- Kuasirikun, N., & Sherer, N. (2004). *"Corporate social accounting disclosure in Thailand"*. Accounting, Auditing & Accountability Journal, Vol. 17, No. 4, pp. 629-660.
- Lint, L. W. (2009). *"Corporate social and environmental disclosures in emerging securities markets"*. North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation, Vol. 35, No. 1, pp. 1-32.
- Manne, H. & Wallich, H. C. (1972). *"The modern corporate and social responsibility"*. Washington, DC: American Enterprise Institute for Public Policy research.
- McGurie, J. W. (1963). *"Business and society"*. New York: McGraw-Hill.
- Panthasen, A. (1999). *"H.M. the King's sufficiency economy, analyzed by economist's definitions"*. Bangkok: Thailand Development Research Institute (TDRI) .
- Ratanajongkol, S., Davey, H., & Low, M. (2006). *"Corporate social reporting in Thailand: the news is all good and increasing"*. Qualitative Research in Accounting & Management, Vol. 3, No. 1, pp. 67-83.
- Senanarong, A. (1999). *"A direction of rural development"*. In Papers for Annual Conference of Development Research Institute, KhonKaen University.
- Sethi, S. P. (1975). *"Dimensions of corporate social responsibility"*. California Management Review, Vol. 17, pp. 58-64.
- Steiner, G. A. (1975). *"Business and society"*. New York: Random House.
- Suttipun, M. (2012). *"Triple bottom line reporting in annual reports: a case study of companies listed on the Stock Exchange of Thailand (SET)"*. Asian Journal of Finance & Accounting, Vol. 4, No. 1, pp. 69-92.
- Susangkarn, C. (1999). *"Sufficiency economy and the economic crisis"*. Bangkok: Thailand Development Research Institute (TDRI) .